

# *HET DRAAGKRACHTBEGINSEL: UIT HET OOG VERLOREN.*



Naam: Pim Krol  
Studentennummer: 381027  
Begeleider: J. van den Berg  
Rotterdam, 31 juli 2017

# Inhoudsopgave

<b>1. Inleiding</b>	<b>3</b>
1.1 Inleiding	3
1.2 Onderzoeksvraag en deelvragen	4
1.3 Opzet	5
1.4 Afbakening	5
<b>2. Draagkrachtbeginsel</b>	<b>6</b>
2.1 Draagkracht de definitie	6
2.2 Het draagkrachtniveau	7
2.3 Draagkracht en progressie	8
2.4 Conclusie	10
<b>3. Het huidige systeem</b>	<b>12</b>
3.1 De arbeidskorting	12
3.2 Afbouw overdraagbaarheid algemene heffingskorting	13
3.3 Inkomensafhankelijke combinatiekorting	15
3.4 Ouderenkorting	16
3.5 Conclusie	17
<b>4. Mogelijke stelsels</b>	<b>19</b>
4.1 De vlaktaks	19
4.2 Het Samenvoegingsstelsel	21
4.3 Het splitsingsstelsel	22
<b>5. Conclusie</b>	<b>25</b>
<b>6. Literatuurlijst</b>	<b>30</b>

# 1. Inleiding

## 1.1 Inleiding

De belastingheffing is aan constante verandering onderhevig. Ieder jaar worden er wetten geïntroduceerd, geschrapt en gecorrigeerd. De grondbeginselen, waarop de belastingheffing berust, zijn nog wel altijd van belang. De primaire taak van belastingheffing is het vullen van de staatskas, oftewel de budgettaire functie. De laatste decennia wordt de belastingheffing echter ook steeds meer gebruikt als een instrument voor andere dan budgettaire doeleinden. Zo wordt geprobeerd de arbeidsparticipatie te stimuleren, een redelijke inkomensverdeling te creëren en een duurzame groei te realiseren.<sup>1</sup> Deskundigen stellen dat dit gebruik van instrumentalisme vaak zorgt voor complexe wetgeving en ten koste gaat van de grondbeginselen.<sup>2</sup> Caminada en Stevens (2017) komen eveneens tot deze conclusie: “Beleidsbepalers kampen met de spanning tussen de ambitie inkomensheffingen naar draagkracht te heffen en de wens heffingsinstrumenten in te zetten voor arbeidsmarktbeleid en andere beleidsdoeleinden.”<sup>3</sup> Stevens, emeritus-hoogleraar aan de Erasmus Universiteit Rotterdam, uitte ook zijn zorgen over de balans in de verdeling van de belastingdruk. Hij stelde dat het huidige belastingsysteem in disbalans is. Als voorbeeld noemde hij de ongelijke behandeling van alleenverdieners en tweeverdieners.<sup>4</sup> De NRC heeft berekend dat een gezin met 2 kinderen met één kostwinner die 40.000 euro bruto verdient, maar liefst 5 keer zoveel belasting betaalt als een gezin in dezelfde situatie waarbij beide ouders werken en samen 40.000 euro bruto verdienen.<sup>5</sup> Nu is dit misschien wel een extreem voorbeeld, maar het geeft wel aan hoe scheef het systeem kan uitpakken. Ook in Den Haag maken politici zich zorgen over het grote verschil in belastingdruk tussen alleenverdieners en tweeverdieners. Zo werd er onlangs nog een motie ingediend door Peter Schalk, senator in de Eerste Kamer voor de SGP. In de motie werd opgeroepen het verschil in belastingdruk tussen alleenverdieners en tweeverdieners te verkleinen.<sup>6</sup> Als reactie op de motie deed het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid onderzoek naar beleidsopties om hoge marginale belastingdruk van werkenden te verlagen.<sup>7</sup> Het feit dat de problematiek uiterst

---

<sup>1</sup> Caminada, K. & Stevens, L.G.M. (2017). Instrumenteel fiscaal beleid: oorzaak van complexiteit en scheefgroei, *Weekblad Fiscaal Recht*.

<sup>2</sup> Gribnau, J.L.M. (1997). Grenzen aan instrumentalisering, *Weekblad Fiscaal Recht*.

<sup>3</sup> Caminada, K. & Stevens, L.G.M. (2017). Instrumenteel fiscaal beleid: oorzaak van complexiteit en scheefgroei, *Weekblad Fiscaal Recht*, blz. 22.

<sup>4</sup> Ten Broeke, M. (2016). Fiscalist Leo Stevens: Dit belastingstelsel is ongeloofwaardig, *Reformatorisch Dagblad*.

<sup>5</sup> Stellinga, M. (2016, 1 december). NRC checkt: ‘Eenverdiener betaalt tot zes keer meer belasting’, *NRC Handelsblad*. Geraadpleegd op 15 april 2017, van <https://www.nrc.nl/nieuws/2016/12/01/eenverdiener-betaalt-tot-zes-keer-meer-belasting-5610856-a1534578>.

<sup>6</sup> Kamerstukken I, 2016-2017, 34 550, nr. X.

<sup>7</sup> Dijsselbloem, J.R.V.A. & Van Rijn, M.J. (2017, 13 juni). Invulling moties Schalk c.s. [Kamerbrief].

actueel is komt ook naar voren bij de huidige politieke impasse. Het thema speelt namelijk een belangrijke rol in het formatieproces, zo meldt het Brabants Dagblad.<sup>8</sup>

Een oorzaak die ten grondslag ligt aan dit verschil in belastingdruk is het feit dat het belastingsubject in de Wet Inkomstenbelasting 2001 het individu is, de natuurlijke persoon. Iedere natuurlijke persoon dient belasting te betalen over zijn of haar individuele inkomen. Dit gegeven gecombineerd met de progressie in de inkomstenbelasting zorgt voor een groot verschil in belastingdruk tussen alleenverdieners- en tweeverdienersgezinnen. Toch mogen sommige inkomensbestanddelen ook deels of geheel worden toegerekend aan de partner. Voorbeelden van deze gemeenschappelijke inkomensbestanddelen zijn het box 3 inkomen en de inkomsten uit de eigen woning. Bij deze laatste heffingsystematiek gaat de wetgever dus meer uit van het gezin in plaats van het individu. Een andere factor die invloed heeft op de besteedbare inkomens en inkomensverhoudingen van gezinnen is de wetgeving rondom toeslagen. Dit is vastgelegd in de Algemene wet inkomensafhankelijke regelingen (Awir). Hieronder vallen de zorgtoeslag, de huurtoeslag, kinderopvangtoeslag en het kindgebonden budget. Bij de bepaling van de hoogte van de toeslagen wordt er gekeken naar het inkomen van de belastingplichtige en de eventuele partner, met andere woorden het gezinsinkomen. Bij de Awir gaat de wetgever dus uit van de gezinsdraagkracht. Bij de totstandkoming van de Awir betoogde de wetgever dat het inkomen per leefeenheid de meest geschikte indicator is van draagkracht.<sup>9</sup> De keuze van de wetgever roept echter wel vragen op. Indien het inkomen per leefeenheid inderdaad de beste indicator is van draagkracht, zoals de wetgever zelf heeft betoogd, waarom hanteert de wetgever dan toch een andere mate van draagkracht bij de belastingheffing over inkomsten uit box 1? In het huidige systeem ligt dus een inconsistentie verborgen. De wetgever hanteert twee verschillende draagkrachtbegrippen naast elkaar. Er wordt dus een verschillende definitie van draagkracht gehanteerd door de wetgever. Dit roept de vraag op hoe het draagkrachtbeginsel geïnterpreteerd dient te worden en of ons huidige systeem van belastingheffing nog wel voldoet aan het draagkrachtbeginsel.

## 1.2 Onderzoeksvraag en deelvragen

*Onderzoeksvraag: In hoeverre is de huidige Wet Inkomstenbelasting 2001 in lijn met het draagkrachtbeginsel en welke alternatieven kunnen deze eventuele strijdigheden met het draagkrachtbeginsel verhelpen?*

Het antwoord op deze onderzoeksvraag zal worden geformuleerd door de beantwoording van de volgende deelvragen:

- Wat is het draagkrachtbeginsel precies?
- Wat zijn de belangrijkste oorzaken tussen het verschil in belastingdruk tussen alleenverdieners en tweeverdieners en in hoeverre is dit in lijn met het draagkrachtbeginsel?
- Wat zijn de alternatieven op het huidige systeem om de eventuele strijdigheden met het draagkrachtbeginsel te verhelpen en hoe verhouden deze alternatieven zich tot ditzelfde beginsel?

---

<sup>8</sup> Kok, L. (2017, 23 juni). De formatieworsteling in zes ronden. *Brabants Dagblad*.

<sup>9</sup> Kamerstukken II 2003-2004, 29 200XV, nr. 12, blz. 5.

### **1.3 Opzet**

In deze scriptie ga ik onderzoeken in hoeverre de Nederlandse fiscale wetgeving nog in lijn is met het draagkrachtbeginsel. Hierbij focus ik me op het verschil in belastingdruk tussen alleenverdieners en tweeverdieners. Voordat het huidige systeem wordt getoetst aan het draagkrachtbeginsel, is het belangrijk een duidelijke omschrijving van het beginsel te formuleren. Dit gebeurt in hoofdstuk 2. Vervolgens worden de oorzaken van het verschil in heffing besproken en achtereenvolgens getoetst aan het draagkrachtbeginsel in hoofdstuk 3. In hoofdstuk 4 wordt gekeken naar eventuele oplossingen, indien het verschil in belastingheffing tussen alleenverdieners en tweeverdieners niet in lijn blijkt te zijn met het draagkrachtbeginsel. Uiteindelijk wordt de conclusie behandeld in hoofdstuk 5, waarin het uiteindelijke antwoord wordt gegeven op de onderzoeksvraag.

### **1.4 Afbakening**

In de scriptie zal gefocust worden op het draagkrachtbeginsel. Het gelijkheidsbeginsel zal in zoverre slechts zeer kort ter sprake komen. Dit geldt ook voor de andere grondbeginselen van belastingrecht. Daarnaast zal de uitwerking van het partnerbegrip worden beperkt gezien het feit dat alleen dat onderwerp zich al leent voor een hele scriptie. Bij de toetsing van onze huidige fiscale wetgeving zal ik me richten op de Wet Inkomstenbelasting 2001. Daarbij ga ik met name in op de belangrijkste heffingskortingen. De werkbonus, de jonggehandicaptenkorting, alleenstaande ouderenkorting en de korting voor groene beleggingen laat ik daarbij buiten beschouwing. Op deze heffingskortingen kan namelijk maar in zeer specifieke gevallen een beroep worden gedaan. Het belang van deze kortingen is daardoor gering. In hoofdstuk 4 worden de verschillende alternatieven op het huidige systeem behandeld en getoetst aan het draagkrachtbeginsel. Ieder alternatief kent natuurlijk verschillende varianten, welke telkens op een net iets andere manier worden uitgewerkt. In de scriptie zal de variant worden besproken, welke in de literatuur het meest wordt aangehaald en waarover de grootste consensus bestaat. Tevens zullen de alternatieven slechts getest worden aan het draagkrachtbeginsel. De gevolgen van de invoering van deze belastingsystemen met betrekking tot andere gebieden, zoals budgettaire effecten of effecten op de arbeidsparticipatie niet worden behandeld. Deze afbakening dient de omvang en uitvoerigheid van de scriptie te beteugelen en te omlijnen. Hierbij erken ik dat het behandelen van onderwerpen buiten deze afbakeningen mogelijk tot andere (deel)conclusies kan leiden.

## 2. Het draagkrachtbeginsel

### 2.1 Draagkracht de definitie

Aan de belastingheffing liggen verschillende beginselen ten grondslag. De inkomstenbelasting is in grote mate gebaseerd op het draagkrachtbeginsel. In de volksmond wordt dit vaak vertaald onder de noemer 'de sterkste schouders dragen de zwaarste lasten'. Het draagkrachtbeginsel komt voort uit het gelijkheidsbeginsel. Het gelijkheidsbeginsel stelt dat gelijke gevallen gelijk moeten worden behandeld en dat ongelijke gevallen ongelijk moeten worden behandeld naar evenredigheid van hun ongelijkheid. Door de toepassing van het draagkrachtbeginsel wordt de belastingdruk niet hoofdelijk verdeeld over de belastingplichtigen, maar wordt deze verdeeld naar ieders draagkracht. De manier waarop deze draagkracht wordt besteed doet niet ter zake, aangezien het beginsel uitgaat van "bereikbare individuele behoeftebevrediging, die met de aanwezige draagkracht mogelijk is".<sup>10</sup> Van der Linden (1887) stelde dat draagkracht niet alleen afhankelijk is van de materiële hulpmiddelen, waarover iemand beschikt. Ook het arbeidsvermogen, fysieke en geestelijke eigenschappen hebben invloed op de draagkracht.<sup>11 12</sup> Het feit dat iemand twee linkerhanden heeft is bijvoorbeeld een draagkracht verminderende factor. Ditzelfde geldt voor het hebben van een zorgbehoevend kind. Gezien het feit dat deze subjectieve factoren heel lastig te meten zijn, wordt het draagvermogen in de huidige belastingheffing grotendeels gelijkgesteld aan objectief meetbare factoren. Er wordt dus uitgegaan van een abstract draagvermogen, welke wordt gevormd door het totaal aan hulpmiddelen van een belastingsubject. In het geval van de inkomstenbelasting betekent dit dat de hoogte van de te betalen belasting afhangt van de toename in de bestedingscapaciteit.<sup>13</sup> Deze bestedingscapaciteit is afhankelijk van een groot aantal factoren. Inmiddels wordt aangenomen dat de draagkracht afhankelijk is van drie grootheden, namelijk consumptie, inkomen en vermogen.<sup>14</sup> Hierbij is de horizontale gelijkheid van belang; gelijke gevallen worden gelijk behandeld. Daarnaast komt zoals eerder aangegeven de draagkracht ook naar voren in subjectieve factoren, zoals de persoonlijke omstandigheden. Het in aanmerking nemen van deze persoonlijke omstandigheden is dus ook van belang bij de invulling van het draagkrachtbegrip. Hierbij is de verticale gelijkheid van belang; ongelijke gevallen dienen verschillend te worden behandeld.

Een ander onderdeel van het draagkrachtbegrip is het bestaansminimum. Cohen Stuart (1889) stelde dat er pas sprake kon zijn van draagkracht op het moment dat het inkomen het bestaansminimum overtreft.<sup>15</sup> De opvatting is namelijk dat iemand eerst in zijn eigen bestaansminimum moet kunnen voorzien, voordat hij belasting kan betalen. Een gedeelte van het inkomen zou dus moeten worden vrijgesteld, oftewel het inkomen dat iemand

---

<sup>10</sup> Van Eijck, S.R.A (2005). *Het vermogen te dragen*. Deventer: Kluwer, blz. 110.

<sup>11</sup> Geciteerd in: Cohen Stuart, A.J. (1889). *Bijdrage tot de theorie der progressieve inkomstenbelasting*. 's Gravenhage: Martinus Nijhoff.

<sup>12</sup> Van der Linden, P.W.A.C. (1887). *Leerboek der Financiën*. 's Gravenhage, nr. 95.

<sup>13</sup> Grapperhaus, F.H.M. (1970). Spanningen bij inkomstenbelasting, *Weekblad Fiscaal Recht*.

<sup>14</sup> Heithuis, E.J.W., Kavelaars, P. & Schuver, B.F. (2015). *Inkomstenbelasting*. Deventer: Kluwer.

<sup>15</sup> Cohen Stuart, A.J. (1889). *Bijdrage tot de theorie der progressieve inkomstenbelasting*. 's Gravenhage: Martinus Nijhoff.

minimaal nodig heeft om rond te kunnen komen. Dit geldt voor zowel belastingplichtigen met een hoog inkomen als belastingplichtigen met een laag inkomen. Het bestaansminimum maakt namelijk geen deel uit van de draagkracht, zo stelt Cohen Stuart (1889).

## **2.2 Het draagkrachtniveau**

Een vraag die wordt opgeroepen door het draagkrachtbeginsel is op welk niveau deze draagkracht betrekking heeft. Moet het draagkrachtbeginsel worden toegepast op het niveau van het individu of op het niveau van het gezin?

Om deze vraag te kunnen beantwoorden is het allereerst van belang dat er een duidelijk opvatting bestaat over het begrip 'gezin'. In de volksmond omvat het begrip meestal twee partners met diens kinderen. In de fiscale literatuur worden hier echter vaste vereisten aan gesteld. Daarbij speelt het partnerbegrip van artikel 5a AWR een belangrijke rol. Dit artikel bepaalt dat er sprake is van partnerschap op het moment dat personen in het huwelijk zijn getreden of wanneer er tussen beide een notarieel samenlevingscontract is aangegaan en ze staan ingeschreven op hetzelfde woonadres. Daarnaast geldt voor de inkomstenbelasting een breder begrip welke wordt geformuleerd door middel van artikel 1.2 Wet Inkomstenbelasting 2001. Hierdoor worden onder andere personen die ingeschreven staan op hetzelfde woonadres en samen een kind hebben, samen als partner zijn aangemeld bij de pensioenregeling of samen een woning hebben aangemerkt als partners. Twee personen die samenwonen in een gehuurd huis en verder niet aan deze voorwaarden voldoen worden dus niet aangemerkt als partners. Het partnerbegrip dat wordt gehanteerd in de inkomstenbelasting is ook van belang voor het begrip 'gezin'. De ouders/partners zijn in de meeste gevallen degene met inkomen en bepalen daardoor de draagkracht van het gezin. Op het moment dat de draagkracht van een gezin wordt gemeten is het van belang dat er sprake is van enige duurzaamheid en verbondenheid tussen de betreffende personen. Om de belastingheffing in juiste banen te leiden moeten er natuurlijk een aantal voorwaarden worden gesteld betreffende deze verbondenheid. Dit heeft de wetgever dus gedaan door middel van artikel 1.2 Wet Inkomstenbelasting 2001 en artikel 5a AWR. Het lijkt mijns inziens dan ook logisch dat we voor de behandeling van het gezin hierbij aansluiten. Hierdoor wordt het begrip 'gezin' gereduceerd tot twee personen, welke voldoen aan het partnerbegrip zoals geldt voor de inkomstenbelasting. Een leefeenheid welke bestaat uit een vrijgezel die samenwoont met zijn moeder wordt dus niet aangemerkt als een gezin.

Daarnaast is het nog van belang hoe er belastingtechnisch om wordt gegaan met minderjarige kinderen. Minderjarige kinderen kunnen namelijk bijverdienen. Deze eventuele inkomsten worden bij hen zelf belast voor hun inkomsten, zoals loon of winst uit onderneming. In veruit de meeste gevallen zal het eventuele inkomen van dit minderjarige kind niet ten goede komen aan de draagkracht van de volledige leefeenheid. Het inkomen zal namelijk grotendeels worden besteed door het kind zelf. Dit heeft als gevolg dat dit inkomen de draagkracht van de ouders niet ten goede komt. Deze inkomensbestanddelen worden door de huidige wetgeving dus ook belast bij het kind zelf. Vandaar dat ook is gekozen om de bijverdiensten van een minderjarig kind, zoals loon en winst uit onderneming, niet mee te nemen bij de bepaling van het gezinsinkomen. Dit geldt echter niet voor alle inkomenscategorieën. Inkomsten uit overige werkzaamheden, inkomsten uit aanmerkelijke belang, inkomsten uit sparen en beleggen en inkomsten uit eigen woning op

naam van een kind worden namelijk niet bij het kind zelf belast maar bij diens ouders.<sup>16</sup> Deze inkomensbestanddelen worden toegerekend aan de ouder(s) met het ouderlijk gezag op grond van artikel 2.15 Wet Inkomstenbelasting 2001. Een belangrijke reden hiervoor is om allerlei verschuivingen van vermogen tussen ouders en kind ingegeven door fiscale motieven te vermijden. Het is daardoor ook begrijpelijk dat het inkomen van minderjarige kinderen uit deze bronnen ook worden meegenomen bij de bepaling van de draagkracht van het gezin. Nu duidelijk is wat er precies met het begrip ‘gezin’ wordt bedoeld kunnen we kijken naar de verschillende niveaus van draagkracht.

Van belang in de maatschappelijke discussie over de maatschap van draagkracht is de leefvormneutraliteit. Dit begrip kan echter op verschillende manieren worden uitgelegd. Leefvormneutraliteit kan betekenen dat individuen ongeacht de leefvorm op fiscaal gelijke manier moeten worden behandeld. Dit betekent dat een alleenstaande op een gelijke manier fiscaal wordt behandeld dan een echtgenoot binnen een gezin met hetzelfde inkomen. Wanneer hierbij wordt aangesloten leidt dit tot een individuele uitleg van draagkracht. Leefvormneutraliteit kan echter ook worden uitgelegd op het gezinsniveau. Dit houdt in dat gezinnen met een gelijk totaalinkomen op gelijke manier moeten worden belast. De inkomensaanbreng tussen partners is hierbij niet van belang.<sup>17</sup>

Aanhangers van het individualisme willen aan de leefvorm geen of slechts een beperkte rol toekennen. Naar mijn mening moet het draagkrachtbeginsel echter aansluiten bij de beleving van draagkracht. Wanneer iemand zijn inkomen volledig zelf zal benutten, zal een toename in zijn inkomen slechts invloed hebben op zijn eigen draagkracht. In de situatie dat een toename van het individuele inkomen echter ook ten goede komt aan andere leden van het gezin, zal deze toename de gezinsdraagkracht verhogen. De toename in de gezinsdraagkracht gaat daarbij wel ten koste van de draagkracht van het individu. Het laatste scenario is meestal het geval binnen een gezin. Gezinnen zijn namelijk financieel verweven. Dit komt erop neer dat een gezin dus draagkracht ontleent aan het gezamenlijke inkomen van beide partners. De leefomstandigheden maken mijns inziens deel uit van het individu en zouden dus ook moeten worden meegenomen in het draagkrachtbeginsel. Wanneer hierbij wordt aangesloten, zal de belastingheffing moeten voldoen aan het draagkrachtbeginsel op gezinsniveau.

### **2.3 Draagkracht en progressie**

De toepassing van het draagkrachtbeginsel zou ertoe moeten leiden dat iedereen dezelfde belastingdruk ervaart. Dit wordt ook wel een evenredig nutsoffer genoemd.<sup>18</sup> Volgens Cohen Stuart (1889), de grondlegger van deze grensnuttheorie, hield ‘belasting naar draagkracht’ in ‘gelijkheid van offers’. Dit werd als volgt door hem geformuleerd: “evenredig genotsoffer, door ieder zoveel te laten betalen, dat het totale genot voor allen in dezelfde verhouding, evenredig dus, verminderd wordt, door met andere woorden te vergen een evenredige

---

<sup>16</sup> Heithuis, E.J.W., Kavelaars, P. & Schuver, B.F. (2015). *Inkomstenbelasting*. Deventer: Kluwer.

<sup>17</sup> Stevens, L.G.M. (2011). Fiscaal totaalinkomen en draagkrachtbeginsel anno 2011, *Weekblad Fiscaal Recht*, 1168-1176.

<sup>18</sup> Stevens, L.G.M. (2009). *Elementair belastingrecht*. Deventer: Kluwer.



hoeveelheid genot.”<sup>19</sup> De toepassing van dit begrip in de fiscale wetgeving uit zich in de progressieve belastingstructuur. De gedachte hierachter is dat het marginale nut afneemt naarmate iemands inkomen stijgt. Iemand met een hoog inkomen zal gemiddeld minder waarde hechten aan de laatstverdiende euro dan iemand met een laag inkomen, omdat de persoon gemiddeld minder waarde hecht aan de extra goederen, die met deze laatste euro kunnen worden gekocht. Om tot een evenredig nutsoffer te komen zou daarom iedere euro zwaarder moeten worden belast dan de voorgaande euro, wat resulteert in een progressieve heffing.

Is het echter wel zo vanzelfsprekend dat er een progressief tarief voortvloeit op basis van het draagkrachtbeginsel? Zoals besproken stelde Cohen Stuart (1889) in zijn grensnuttheorie dat de te betalen belasting bij iedereen zou moeten leiden tot een evenredige afname in het totale genot.<sup>20</sup> Het was echter dezelfde Cohen Stuart (1889) welke concludeerde dat de afnemende functie niet vertaald kon worden in een bepaalde progressieve tariefstructuur: “Uit die algemene wet, uit het afnemen van den nuttigheidsgraad, volgt dus nog niet de progressie”.<sup>21</sup> Zoals eerder aangegeven heeft ieder individu zijn of haar eigen welvaartsfunctie. Het veralgemeniseren van deze individuele functies in een algemene progressieve tariefstructuur is dus niet mogelijk. Daarnaast zal de individuele welvaartsfunctie bij hetzelfde individu ook veranderen door leeftijd of persoonlijke omstandigheden. Rijkers (2001) concludeert dat er slechts op basis van de dalende nutscurve geen progressief tarief te rechtvaardigen is.<sup>22</sup> Ook stelt hij dat het beleid veel meer is gericht op het veranderen van de welvaartsverhoudingen, waarbij de progressie wordt gebruikt als herverdelingsinstrument. Rijkers (2001) stelt dan ook: “De conclusie moet zijn dat het progressieve tarief niets van doen heeft met rechtvaardigheid die is terug te voeren op het draagkrachtbeginsel.”<sup>23</sup> Dit geldt echter ook voor de vlaktaks, aldus Van der Linden (1887): “proportie zou de willekeur van de tariefprogressie wellicht uitsluiten, maar de keuze voor proportie zou evenzeer willekeurig zijn.”<sup>24</sup> <sup>25</sup> Er zijn al met al dus geen wetenschappelijke argumenten aan te dragen waarom een progressieve tariefstructuur meer of minder in lijn zou zijn met het draagkrachtbeginsel dan de vlaktaks.

De tariefkeuze is dus puur willekeurig, omdat veralgemeniseren niet mogelijk is. Toch is het aannemelijk dat mensen met een hoog inkomen in het algemeen een lagere toename in genot behalen bij een marginale stijging van hun inkomen vergeleken met mensen met een laag inkomen. Van Praag en Kapteyn (1973) hebben inderdaad aangetoond dat de marginale toename in inkomen resulteert in een lagere toename in genot bij een hoger

---

<sup>19</sup> Van Praag, B.M.S. & Kapteyn, A. (1973). Wat is ons inkomen ons waard?. *E.S.B.*

<sup>20</sup> Cohen Stuart, A.J. (1889). *Bijdrage tot de theorie der progressieve inkomstenbelasting*. 's Gravenhage: Martinus Nijhoff.

<sup>21</sup> Cohen Stuart, A.J. (1889). *Bijdrage tot de theorie der progressieve inkomstenbelasting*. 's Gravenhage: Martinus Nijhoff, blz. 109.

<sup>22</sup> Rijkers, A.C. (2001). Een proportioneel inkomstenbelastingtarief in de 21<sup>e</sup> eeuw, *FED*.

<sup>23</sup> Rijkers, A.C. (2001). Een proportioneel inkomstenbelastingtarief in de 21<sup>e</sup> eeuw, *FED*, blz. 3.

<sup>24</sup> Ydema, O.I.M. (2005). Het dilemma van progressieve inkomstenbelasting, *Weekblad Fiscaal Recht*, blz. 6.

<sup>25</sup> Van der Linden, P.W.A.C. (1887). *Leerboek der Financien*. 's Gravenhage, nr. 95.

inkomensniveau.<sup>26</sup> Beide onderzoekers stellen echter wel dat iedere individu een eigen welvaartsfunctie heeft. Het feit dat individuele nutscurven niet te veralgemeniseren zijn, zorgt ervoor dat het niet mogelijk is om individuele draagkrachtverschillen te belasten naar draagkracht onder een algemene progressieve tariefstructuur. In de praktijk is het echter ook niet mogelijk om voor ieder individu een specifieke tariefstructuur te hanteren. Gegeven het feit dat de dalende nutsfunctie is aangetoond door Van Praag en Kapteyn (1973) en vanwege de praktische onuitvoerbaarheid van specifieke individuele tariefstructuren, is het toch aannemelijk dat het belastingsysteem enige mate van progressie kent.<sup>27</sup> Dit hoeft niet per se te betekenen dat het systeem gebruik dient te maken van oplopende tarieven. Het systeem dient slechts een toenemende gemiddelde belastingdruk te hebben naarmate het inkomen stijgt.<sup>28</sup> Over de bepaling van de specifieke tariefstructuur en de mate van progressie op basis van het draagkrachtbeginsel valt dan nog te twisten. Dit gaat echter buiten het bereik van deze scriptie.

We hebben gezien dat de progressie in belastingtarieven voortkomt uit de theorie van het evenredig nutsoffer. Over het algemeen neemt het marginale nut bij mensen namelijk af naarmate het inkomen stijgt. Een progressief tarief zou er dus voor zorgen dat ieder zoveel belasting betaalt, dat het totale genot voor allen in dezelfde verhouding wordt verminderd. Het draagkrachtbeginsel ligt dus ten grondslag aan de progressie in de belastingtarieven. Wanneer deze progressie echter wordt toegepast in een systeem met als subject het individu, lijkt de progressie te botsen met het draagkrachtbegrip op gezinsniveau. Het feit dat gezinnen met een hoger totaalinkomen worden belast tegen een hoger tarief is in lijn met het draagkrachtbeginsel op zowel het niveau van het individu als op gezinsniveau. De progressie leidt echter ook tot een groot verschil in belastingdruk tussen alleenverdieners en tweeverdieners met hetzelfde totaalinkomen. De alleenverdiener valt namelijk met een groter gedeelte van zijn inkomen in de hogere schijven van artikel 2.10 Wet Inkomstenbelasting 2001. Het probleem is dus niet zozeer de progressie, maar het feit dat de progressie wordt toegepast op het individuele inkomen als maatstaf in plaats van het gezinsinkomen.

## 2.4 Conclusie

Zoals is besproken komt het draagkrachtbeginsel voort uit het gelijkheidsbeginsel, welke stelt dat gelijke gevallen gelijk moeten worden behandeld en dat ongelijke gevallen ongelijk moeten worden behandeld naar verhouding van hun ongelijkheid. Bij de belastingheffing wordt gekeken naar het verschil in draagkracht. Dit houdt in dat het te betalen bedrag aan belasting ieders genot evenredig dient te verlagen. We hebben gezien dat deze draagkracht in de inkomstenbelasting wordt vertaald naar bestedingscapaciteit. Belastingheffing dient dus plaats te vinden op basis van iemands inkomen. Een ander aspect van het draagkrachtbeginsel is het bestaansminimum. Cohen Stuart stelde dat er pas sprake kan zijn van draagkracht op het moment dat iemand in staat is om in zijn bestaansminimum te voorzien. Belastingheffing dient dus pas plaats te vinden op het moment dat het inkomen dit

---

<sup>26</sup> Van Praag, B.M.S. & Kapteyn, A. (1973). *Wat is ons inkomen ons waard?* *E.S.B.*

<sup>27</sup> Cohen Stuart, A.J. (1889). *Bijdrage tot de theorie der progressieve inkomstenbelasting.* 's Gravenhage: Martinus Nijhoff.

<sup>28</sup> Stevens, L.G.M. (1980). *Belasting naar draagkracht.* Deventer: Kluwer, nr. 7.

minimum overtreft.

In dit hoofdstuk is ook het niveau van het draagkrachtbegrip behandeld. Zoals aangegeven zal een toename van iemands inkomen niet alleen ten goede komen aan zijn of haar draagkracht, maar ook aan de draagkracht van diens partner. Het inkomen van beide partners heeft dus invloed op de draagkracht van alle leden binnen dit gezin. Het is mijns inziens vanzelfsprekend dat hiermee rekening wordt gehouden in het draagkrachtbegrip. Twee identieke gezinnen met als enige verschil de arbeidsverdeling binnen het gezin zullen een gelijke draagkracht kennen. Het lijkt dus onrechtvaardig en tegenstrijdig met het draagkrachtbeginsel wanneer deze gezinnen verschillend worden belast. In dit hoofdstuk is ook behandeld dat het begrip 'gezin' zich slechts zal beperken tot twee samenwonenden die kwalificeren als partners, volgens artikel 5a AWR of volgens artikel 1.2 Wet Inkomstenbelasting 2001. Zoals eerder besproken wordt het eventuele inkomen van minderjarige kinderen, waarbij arbeid voorop staat, zoals loon en winst uit onderneming niet meegenomen in het draagkrachtbegrip. Bijverdiensten van een minderjarig kind zullen vrijwel volledig worden benut door het kind zelf en hebben dus ook slechts invloed op de draagkracht van het kind als individu. Bij de bepaling van het totaalinkomen worden de inkomsten van een minderjarig kind dus slechts meegerekend voor zover deze niet afkomstig zijn uit loon of winst uit onderneming.

Nu draagkrachtbeginsel duidelijk is uitgewerkt, dient er een toetsingskader te worden gevormd aan de hand waarvan een belastingsysteem kan worden getoetst. Het is aangetoond dat er geen wetenschappelijke onderbouwing is voor een bepaalde algemene progressieve tariefstructuur. We hebben echter wel gezien dat er bewijs is dat aantoonde dat een marginale toename in inkomen resulteert in een lagere toename in genot bij een hoger inkomensniveau. Het systeem van belastingheffing zal dus hiermee rekening moeten houden wil het voldoen aan het draagkrachtbeginsel. Dit houdt in dat het systeem enige mate van progressiviteit moet kennen. Een van de elementen waarnaar ook moet worden gekeken, is het verschil in belastingheffing bij gezinnen met een gelijk totaalinkomen. Om te voldoen aan het draagkrachtbegrip moet dit verschil minimaal zijn. Het verschil in inkomensverdeling tussen beide partners mag hierbij dus geen rol spelen. Zoals Teunissen (2010) stelt: "op grond van het gelijkheidsbeginsel is, uitgaande van gezinsdraagkracht, moeilijk te verdedigen dat gezinnen met een gelijk gezinsinkomen een substantieel hoger bedrag aan inkomstenbelasting betalen naarmate zij verder afwijken van de 50/50-aanbrengverhouding"<sup>29</sup>. We hebben gezien, dat het eerste vereiste van progressiviteit juist een ongelijke verdeling in belastingdruk tussen alleenverdieners en tweeverdieners als gevolg kan hebben. Het is dus van belang dat twee vereisten complementair werken in plaats van contrair. Als laatste punt moet worden gekeken of het systeem rekening houdt met het bestaansminimum. Er kan pas sprake zijn van draagkracht op het moment dat het inkomen het bestaansminimum overstijgt. Het belastingsysteem zal dus ook hiermee rekening moeten houden. Zowel het huidige systeem als de mogelijke alternatieven zullen in de volgende hoofdstukken worden geanalyseerd en worden getoetst aan de hand van dit toetsingskader.

---

<sup>29</sup> Teunissen, J.M.H.F (2010). Vrijheid, gelijkheid en belastingen, *Weekblad Fiscaal Recht*, blz. 7.

### 3. Het Huidige systeem

Zoals al een aantal keer is vernoemd, bestaat er een groot verschil in de belastingdruk tussen alleenverdieners- en tweeverdienersgezinnen. De oorzaken van dit verschil zijn te vinden in de huidige belastingwetgeving. Welke oorzaken liggen echter precies aan dit verschil ten grondslag en in hoeverre is de huidige fiscale wetgeving in lijn met het draagkrachtbeginsel zoals hiervoor besproken?

Hoofdstuk 2.3 heeft laten zien dat de progressieve belastingtarieven in de huidige inkomstenbelasting een groot verschil veroorzaken in belastingdruk tussen alleenverdieners en tweeverdieners. Dit is slechts één van de oorzaken van dit verschil. Veel van deze oorzaken vinden hun grondslag in het gebruik van instrumentalisme. Vooral het gebruik van arbeidsmarktinstrumenten zorgt voor de grote spanning met het draagkrachtbeginsel. Dit geldt ook voor de kortingen die op de verschuldigde belasting worden gegeven. Hierna worden deze kortingen behandeld en worden ze getoetst aan het draagkrachtbeginsel.

#### 3.1 Arbeidskorting

Het doel van de arbeidskorting is om de arbeidsparticipatie te verhogen. Daarnaast dient de arbeidskorting als een compensatie voor het feit dat kosten die causaal samenhangen met de werkzaamheden niet aftrekbaar zijn. Aan dit laatste punt ligt het draagkrachtbeginsel ten grondslag. Kosten die causaal samenhangen met de werkzaamheden verlagen namelijk de bestedingscapaciteit en dus de draagkracht. De uitvoering is echter zeer discutabel, omdat de arbeidskorting onverkort van toepassing. Dus de arbeidskorting blijft van toepassing ook al zijn er geen kosten gemaakt. Het is dus meer een subsidie op betaalde arbeid. Stevens (2011) concludeert dan ook: "De arbeidskorting heeft de band met kostenaftrek als element van een correcte draagkrachtmeting geheel losgelaten".<sup>30</sup>

Belastingplichtigen die winst uit onderneming, loon of resultaat overige werkzaamheden genieten met arbeid kunnen een beroep doen op de arbeidskorting van artikel 8.11 Wet Inkomstenbelasting 2001. De hoogte van de arbeidskorting is afhankelijk van het arbeidsinkomen. De arbeidskorting bedraagt 1,772% van het arbeidsinkomen tot een maximum van €165, vermeerderd met 28,317% van het arbeidsinkomen voor zover dat meer bedraagt dan €9309. De maximale arbeidskorting bedraagt €3.223. Daarnaast wordt de arbeidskorting geleidelijk afgebouwd naarmate het arbeidsinkomen stijgt. De arbeidskorting wordt verminderd met 3,6% van het arbeidsinkomen voor zover dat meer bedraagt dan €32.444. De arbeidskorting zorgt al met al voor een sterk verschil in belastingdruk tussen alleenverdieners en tweeverdieners.

Ten eerste kan in de situatie van een 100/0% inbrengverhouding tussen beide partners slechts eenmalig gebruik worden gemaakt van de arbeidskorting. De arbeidskorting kan daarentegen tweemaal worden benut bij een 50/50% inbrengverhouding. Ook bij andere inbrengverhoudingen zoals 80/20% bestaat de kans dat de arbeidskorting niet optimaal wordt benut. De partner met een inbreng van 20% kan namelijk een te laag arbeidsinkomen

---

<sup>30</sup> Stevens, L.G.M. (2011). Fiscaal totaalinkomen en draagkrachtbeginsel anno 2011, *Weekblad Fiscaal Recht*, 1168-1176.

hebben om gebruikt te kunnen maken van de arbeidskorting. De gecombineerde heffingskorting is namelijk gemaximeerd tot het bedrag van de gecombineerde inkomensheffing, volgens artikel 8.8 Wet Inkomstenbelasting 2001. Het gedeelte van de arbeidskorting dat niet door de belastingplichtige zelf kan worden benut, kan dan nog wel worden verrekend met de inkomensheffing van zijn of haar partner, volgens artikel 8.9 Wet Inkomstenbelasting 2001. Dit is echter alleen mogelijk indien de partner na verrekening van zijn of haar eigen heffingskortingen voldoende ruimte heeft om de heffingskortingen van de partner te verrekenen.

Ten tweede zorgt de afbouw van de arbeidskorting bij een inkomen boven de €32.444 ook voor een groter verschil in belastingdruk tussen eenverdieners en tweeverdieners. De afbouw creëert namelijk een oplopende marginale belastingdruk. De afbouw in de situatie van een alleenverdiener met een arbeidsinkomen van €80.000 is namelijk veel groter dan de afbouw in de situatie van tweeverdieners met beide een inkomen van €40.000. De inkomensafhankelijkheid van de arbeidskorting zorgt dus voor een groot verschil in belastingdruk tussen alleenverdieners en tweeverdieners. Het verschil in belastingdruk tussen alleenverdieners- en tweeverdienersgezinnen komt goed naar voren aan de hand van een voorbeeld. Een gezin waarbij beide ouders €50.000 per jaar verdienen zullen jaarlijks €5.182<sup>31</sup> aan arbeidskorting ontvangen. Een gezin met hetzelfde totaalinkomen van €100.000, echter geheel verdiend door een van de partners, ontvangt slechts €791 aan arbeidskorting<sup>32</sup>. Hoewel de gezinnen identiek aan elkaar zijn en slechts verschillen qua aanbrengverhouding tussen beide partners, resulteert dit in een benadeling van €4.391 voor het gezin met een 100/0-aanbrengverhouding. Afwijken van de 50/50-aanbrengverhouding heeft dus tot gevolg dat de belastingdruk stijgt. De arbeidskorting creëert dus grote verschillen in belastingdruk bij gezinnen met dezelfde draagkracht. Dit gaat dus in tegen een van de vereisten die is gesteld in het toetsingskader van hoofdstuk 2.

### **3.2 Afbouw overdraagbaarheid algemene heffingskorting**

De algemene heffingskorting is een korting die de Belastingdienst verstrekt op het inkomen uit box 1. De korting is van toepassing op iedere belastingplichtige met belastbaar inkomen. In tegenstelling tot de periode van voor 2014, is de algemene heffingskorting nu inkomensafhankelijk. De maximale algemene heffingskorting bedraagt €2.254 en wordt verminderd met 4,787% van het belastbare inkomen uit werk en woning dat meer bedraagt dan het hoogste inkomen dat valt in box 1, oftewel €19.982 voor 2017. Het inkomensafhankelijk karakter van de algemene heffingskorting is een van de oorzaken van het verschil in belastingdruk tussen alleenverdieners en tweeverdieners. Wanneer het inkomen evenwichtiger is verdeeld tussen beide partners zal de vermindering van de heffingskorting dus ook lager zijn.

Een andere oorzaak is de geleidelijke afbouw van de overdraagbaarheid van de algemene heffingskorting. De algemene heffingskorting kan alleen worden benut indien de belastingplichtige een inkomen heeft dat hoog genoeg is. In de periode voor 2009 kon de algemene heffingskorting van een belastingplichtige met een te laag inkomen toch worden uitbetaald. Voorwaarde hiervoor was dat het gezamenlijke inkomen van de

---

<sup>31</sup>  $(€3.223 - (€50.000 - €32.444) \times 3,6\%) \times 2 = €5.182$

<sup>32</sup>  $(€3.223 - (€100.000 - €32.444) \times 3,6\%) = €791$

belastingplichtige en zijn of haar fiscale partner niet negatief was. Op deze manier kon de algemene heffingskorting van de minstverdienende partner alsnog worden benut. Dit wordt ook wel de aanrechtsubsidie genoemd. In 2009 is echter besloten deze overheveling van de algemene heffingskorting geleidelijk af te bouwen. Het overhevelen van de algemene heffingskorting wordt sindsdien met 6 2/3% per jaar afgebouwd naar 0% in 2023 voor partners die na 1963 geboren zijn. De regeling is opgenomen in artikel 8.9 Wet Inkomstenbelasting 2001. Deze regeling heeft tot gevolg dat de minstverdienende partner in 2017 slechts 40%, oftewel €902 van zijn of haar algemene heffingskorting maximaal kan innen indien hij of zij geen of een te laag inkomen heeft. Op deze manier is het in de gezinssituatie met een 100/0% inbrengverhouding niet meer mogelijk om de algemene heffingskortingen van beide partners volledig te verzilveren. De wetgever maakt een uitzondering voor gezinnen, waarvan de minstverdienende partner is geboren voor 1963. Voor deze gezinnen geldt de geleidelijke afbouw van de overdraagbaarheid dus niet. De regeling zorgt voor een verschil in belastingdruk tussen alleenverdieners en tweeverdieners. Laten we ter verduidelijking opnieuw kijken naar hetzelfde voorbeeld gebruikt in paragraaf 3.1, ervan uitgaande dat de minstverdienende partner is geboren na 1963. Het gezin met de 50/50-aanbrengverhouding en een totaal gezinsinkomen van €100.000 zal in 2017 €1.634<sup>33</sup> in totaal aan algemene heffingskorting ontvangen. Hetzelfde gezin, maar nu met een 100/0-aanbrengverhouding, ontvangt door deze regeling slechts €902<sup>34</sup> in 2017 en in 2023 zal dit €0 zijn. Ook deze maatregel zorgt er dus voor dat het afwijken van de 50/50-aanbrengverhouding binnen het gezin wordt afgestraft door de wetgever in de vorm van een verhoging in de belastingdruk.

De reden voor dit geleidelijke afbouwtraject is de bevordering van de arbeidsparticipatie. Door middel van de algemene heffingskorting probeert de wetgever de minstverdienende partner ertoe over te halen ook te gaan werken. Indien de minstverdienende partner geen inkomen heeft kan ze de algemene heffingskorting namelijk niet geheel verzilveren. Een bijkomend gevolg is dat de regeling het verschil in draagkracht tussen alleenverdieners- en tweeverdienersgezinnen vergroot. Op die manier sluit de belastingheffing dus niet meer aan bij de draagkracht van het gezin. Twee gezinnen met dezelfde draagkracht maar een andere inkomensverdeling tussen de partners zullen een andere belastingdruk ervaren onder andere als gevolg van de geleidelijke afbouw van de overdraagbaarheid. De regeling is dus niet in lijn met een van de vereisten in het toetsingskader. Dit wordt ook geconcludeerd door Teunissen (2010): "Gaan we uit van gezinsdraagkracht, dan moeten we constateren dat door het Nederlandse belastingstelsel welbewust draagkrachtverschillen wordt gecreëerd tussen gezinnen met eenzelfde inkomen, die slechts hierin van elkaar verschillen dat sprake is van een verschillende onderliggende taakverhouding."<sup>35</sup> Het stimuleren van de arbeidsparticipatie gaat dus wel ten koste van het draagkrachtbeginsel.

De geleidelijke afbouw van de overdraagbaarheid van de algemene heffingskorting gaat ook in tegen het vereiste van het bestaansminimum. De functie van de algemene heffingskorting is het verlagen van de te betalen belasting, zodat iedereen zich in zijn noodzakelijke

---

<sup>33</sup>  $(€2.254 - (€50.000 - €19.982) \times 4,787\%) \times 2 = €1.634$

<sup>34</sup>  $(€2.254 - (€100.000 - €19.982) \times 4,787\%) = -€1.577 = €0$ , plus €902 algemene heffingskorting minstverdienende partner

<sup>35</sup> Teunissen, J.M.H.F. (2010). Vrijheid, gelijkheid en belastingen, *Weekblad Fiscaal Recht*, blz. 7.

levensbehoeften kan voorzien.<sup>36 37</sup> In hoofdstuk 2 is besproken dat een belastingplichtige zich eerst in zijn bestaansminimum moet kunnen voorzien, voordat gesproken kan worden over draagkracht. De algemene heffingskorting is min of meer de implementatie van dit onderdeel van draagkracht in de fiscale wetgeving. Door de afbouw van de overdraagbaarheid zorgt de wetgever er echter voor dat er niet langer rekening wordt gehouden met het bestaansminimum van de minsverdienende partner. Het bestaansminimum in een gezin bestaat namelijk uit zowel het bestaansminimum van de kostwinner als uit het bestaansminimum van de minstverdienende partner. Door de afbouw van de overdraagbaarheid van de algemene heffingskorting wordt na verloop van tijd geheel geen rekening meer gehouden met het bestaansminimum van de minstverdienende partner. Het feit dat de algemene heffingskorting sinds 2014 inkomensafhankelijk is, gaat ook in tegen het draagkrachtbeginsel. We hebben namelijk gezien dat een belastingsysteem volgens het draagkrachtbeginsel het bestaansminimum van iedereen dient vrij te stellen. Dit geldt dus ook voor belastingplichtigen met een hoog inkomen. De algemene heffingskorting kan afnemen tot nihil naarmate het inkomen stijgt. In die situatie wordt er dus geen rekening meer gehouden met het bestaansminimum van die persoon. Dus ook op het punt van het bestaansminimum voldoet de huidige fiscale wetgeving niet aan het toetsingskader, zoals dat is geformuleerd in hoofdstuk 2.

### **3.3 Inkomensafhankelijke combinatiekorting**

Een andere manier waarop de overheid heeft geprobeerd de arbeidsparticipatie te verhogen, is door de invoering van de inkomensafhankelijke combinatiekorting van artikel 8.14a Wet Inkomstenbelasting 2001. Deze korting geldt voor werkende alleenstaanden of voor de minstverdienende fiscale partner, met een kind jonger dan 12 jaar. De hoogte van de combinatiekorting is inkomensafhankelijk en neemt toe naarmate het arbeidsinkomen stijgt. Wanneer het arbeidsinkomen van de minstverdienende partner niet hoger is dan €4.895 heeft de belastingplichtige geen recht op de combinatiekorting. Voor belastingplichtige met een hoger arbeidsinkomen wordt de combinatiekorting als volgt berekend: € 1.043 + 6,159% x (arbeidsinkomen - € 4.895). De maximale combinatiekorting is daarnaast €2.778. De regeling stimuleert om het arbeidsinkomen binnen een gezin met een kind jonger dan 12 jaar over beide partners te verdelen, zodat de minstverdienende partner de combinatiekorting volledig kan benutten. De wetgever creëert dus opnieuw verschillen in belastingdruk tussen alleenverdieners en tweeverdieners. Dit concluderen ook Caminada en Stevens (2017): “de wetgever bemoeit zich via de vormgeving van deze faciliteit uitdrukkelijk met de verdeling van zorg- en werktaken tussen de partners en wenst daarin een sturende rol te vervullen”<sup>38</sup>. Wanneer het inkomen van de minstverdienende partner te laag is om gebruik te kunnen maken van de inkomensafhankelijke combinatiekorting op grond van artikel 8.8 Wet Inkomstenbelasting 2001, is het mogelijk de korting alsnog te innen op grond van artikel 8.9 Wet Inkomstenbelasting 2001. Zoals eerder vermeld, is dit slechts mogelijk voor zover de gecombineerde inkomensheffing van de partner verminderd met zijn of haar

---

<sup>36</sup> Teunissen, J.M.H.F. (2010). Vrijheid, gelijkheid en belastingen, *Weekblad Fiscaal Recht*.

<sup>37</sup> Hoge Raad. (2007, 16 november). nr. 43 084, [www.rechtspraak.nl/ljn.asp?ljn=AY9475](http://www.rechtspraak.nl/ljn.asp?ljn=AY9475).

<sup>38</sup> Caminada, K. & Stevens, L.G.M. (2017). Instrumenteel fiscaal beleid: oorzaak van complexiteit en scheefgroei, *Weekblad Fiscaal Recht*, blz. 21.

eigen heffingskortingen dit toelaat.

Wanneer de minstverdienende partner een lager inkomen heeft dan €4.895 ontvangt hij of zij geen combinatiekorting. Hierin zit als het ware een klein degressief effect van de regeling. Het degressieve karakter van de combinatiekorting komt ook op een andere manier nog naar voren. De combinatiekorting loopt op naarmate de minstverdienende partner meer verdient tot een maximum van €2.778. Het maximum wordt bereikt bij een inkomen van ongeveer €33.000. De korting heeft dus een degressief effect tot aan dat inkomen. De inkomensafhankelijke combinatiekorting strookt dus niet met het eerste draagkrachtvereiste dat is vastgelegd in hoofdstuk 2.

De minstverdienende partner in het gezin met het totaalinkomen van €100.000 en een 50/50-aanbrengverhouding ontvangt €2.778<sup>39</sup> aan combinatiekorting, aangenomen dat ze een kind hebben jonger dan 12 jaar. Hetzelfde gezin met de 100/0-aanbrengverhouding ontvangt daarentegen €0 aan combinatiekorting, omdat het inkomen van de minstverdienende partner niet hoger is dan €4.895. Zoals uit het voorbeeld blijkt, worden er opnieuw draagkrachtverschillen gecreëerd tussen alleenverdieners- en tweeverdienersgezinnen. Aan het tweede vereiste in het toetsingskader wordt dus ook niet voldaan.

### 3.4 Ouderenkorting

De ouderenkorting is ook een heffingskorting die is geïncorporeerd in de Nederlandse fiscale wetgeving. De korting is van toepassing bij belastingplichtige die bij het eind van het kalenderjaar de pensioengerechtigde leeftijd hebben bereikt, bedoeld in artikel 7a lid 1 van de Algemene Ouderdomswet. Op het moment dat de belastingplichtige een verzamelinkomen heeft welke lager is dan €36.057 ontvangt hij of zij een korting van €1.292. Is het verzamelinkomen van de belastingplichtige hoger dan de drempel van €36.057 dan bedraagt de ouderenkorting slechts €71. De doelstelling van de wetgever voor wat betreft de ouderenkorting was het verbeteren van de inkomenspositie van ouderen met een laag inkomen.<sup>40</sup> Ook deze heffingskorting voldoet niet geheel aan de vereisten van het toetsingskader van draagkracht, zoals die zijn vastgesteld in hoofdstuk 2. De ouderenkorting kent zoals het toetsingskader vereist enige progressiviteit. Naarmate het individuele inkomen de grens van €36.057 namelijk overstijgt, neemt de ouderenkorting af. Deze afname is echter zeer drastisch. Wanneer een belastingplichtige een verzamelinkomen geniet van €36.058 daalt de ouderenkorting maar liefst met €1.221. Ook Stevens en Lejour (2016) stellen dat er sprake is van een schokeffect, welke dermate fors is dat de wetgever dit zo snel mogelijk moet aanpassen.<sup>41</sup> Het lijkt mij zeer onwaarschijnlijk dat deze abrupte afname in de korting, oftewel deze verzwarende van de belastingdruk, evenredig is met de toename in draagkracht als gevolg van de toename van het inkomen met €1. De regeling is in zoverre dus niet in lijn met het draagkrachtbeginsel.

De ouderenkorting is daarnaast niet leefvormneutraal. De toekenning van de

---

<sup>39</sup>  $€1.043 + 6,159\% \times (€50.000 - €4.895) = €3821 \rightarrow$  maximum €2.778

<sup>40</sup> Kamerstukken Belastingplan 2016, 34302 G Memorie van Antwoord.

<sup>41</sup> Stevens, L.G.M. & Lejour, A.M. (2016). *Geloofwaardig belasting heffen*. Deventer: Wolters Kluwer.



ouderenkorting is afhankelijk van het individuele inkomen. De inkomensaanbreng tussen beide partners kan daardoor van grote invloed zijn op de te ontvangen ouderenkorting. Twee partners welke beide de pensioengerechtigde leeftijd zijn gepasseerd en waarbij beide partners individueel €30.000 verdienen zullen in totaal €2.584 aan ouderenkorting ontvangen. In dezelfde situatie, waarbij slechts één van beide partners een inkomen heeft van €60.000 en de ander niets, zal de totaal ontvangen ouderenkorting slechts €71 betreffen. Ook bij de toekenning van de ouderenkorting speelt de inkomensverdeling binnen het gezin dus een rol, waardoor er niet wordt voldaan aan het tweede vereiste van het toetsingskader. Op beide punten voldoet de ouderenkorting dus niet aan het draagkrachtbeginsel.

### **3.5 Conclusie**

De analyse van het huidige fiscale systeem laat zien dat het systeem nogal een aantal elementen kent welke niet lijken aan te sluiten bij het draagkrachtbeginsel. Het eerste vereiste dat in het toetsingskader werd gesteld, is dat het systeem enige mate van progressie moet kennen. De inkomensafhankelijke combinatiekorting laat juist een degressieve werking zien. De korting neemt namelijk toe naarmate het inkomen van de minstverdienende partner stijgt. De mate van degressie is echter beperkt, doordat er een maximum is ingebouwd. De progressiviteit komt daarentegen wel naar voren bij zowel de arbeidskorting als bij de ouderenkorting. Beide nemen af naarmate het inkomen stijgt en lijken dus aan dit vereiste te voldoen. De afname bij de ouderenkorting is echter zeer abrupt. Wanneer het inkomen de drempel met slechts €1 overstijgt, neemt de ouderenkorting met maar liefst €1.221 af. Deze afname kan niet worden verantwoord aan de hand van een toenemende draagkracht als gevolg van de €1 toename in inkomen. Dit specifieke punt lijkt dus niet in lijn met het draagkrachtbeginsel zoals geformuleerd in hoofdstuk 2. Een ander punt waarin de progressie naar voren komt is bij de heffingskortingen. De heffingskortingen komen namelijk ten goede in de onderste tariefschijven. Tevens kennen alle behandelde heffingskortingen een maximum. Deze twee kenmerken zorgen ervoor dat de heffingskortingen het grootste effect hebben voor de belastingplichtigen met de laagste inkomens. De marginale belastingdruk neemt namelijk toe naarmate het inkomen de maxima van de heffingskortingen overstijgt. Al met al kunnen we dus concluderen dat aan het eerste vereiste van het toetsingskader is dus in redelijke zin voldaan.

We hebben daarnaast gezien dat het verschil in belastingdruk tussen alleenverdieners en tweeverdieners vooral wordt veroorzaakt door de heffingskortingen. Zoals we in hoofdstuk 2 hebben gezien, is het juist dit verschil dat tegenstrijdig is met het draagkrachtbeginsel. Zowel de arbeidskorting, de inkomensafhankelijke combinatiekorting, de ouderenkorting als de afbouw van de overdraagbaarheid algemene heffingskorting vergroten dit verschil. Dit wordt vooral veroorzaakt, doordat de minstverdienende partner voldoende inkomen moet hebben om de betreffende heffingskortingen te kunnen verzilveren of om überhaupt aanspraak te kunnen maken op de heffingskorting. Deze verzilveringsproblematiek zal alleen nog maar toenemen, aangezien de wetgever de overdraagbaarheid van de algemene heffingskorting heeft beperkt en verder afbouwt. Een andere reden is dat de omvang van de heffingskortingen vaak afnemen naarmate het inkomen toeneemt. De vermindering van de betreffende heffingskorting is dus groter wanneer het inkomen helemaal of grotendeels door één van de partners wordt verdiend. Dit geldt zowel voor de arbeidskorting als voor de

ouderenkorting. De inkomensafhankelijke combinatiekorting is daarentegen juist oplopend met het inkomen. Hierbij wordt slechts gekeken naar het inkomen van de minstverdienende partner waardoor de omvang van de korting groter is naarmate het inkomen tussen beide partners evenwichtiger wordt verdeeld. We kunnen dus concluderen dat alle heffingskortingen die zijn besproken het verschil in belastingdruk tussen alleenverdieners en tweeverdieners vergroten. Het huidige systeem voldoet dus niet aan het tweede vereiste van het toetsingskader.

Zoals in hoofdstuk 2 is besproken, is de vrijstelling van het bestaansminimum in de belastingheffing ook een belangrijk onderdeel van het draagkrachtbeginsel. De algemene heffingskorting wordt gezien als de vertaling hiervan in de fiscale wetgeving. In zoverre sluit het systeem dus goed aan bij het draagkrachtbeginsel. De analyse wordt echter penibeler, wanneer je kijkt naar de afbouw van de overdraagbaarheid. Op het moment dat de minstverdienende partner te weinig verdient om de algemene heffingskorting te kunnen innen was het tot voor kort mogelijk om deze alsnog te verzilveren, wanneer het inkomen van de partner hoog genoeg was. We hebben echter gezien dat de wetgever deze overheveling langzaam afbouwt. De algemene heffingskorting, waar de minstverdienende partner recht op zou hebben, verdwijnt dus na verloop van tijd. De wetgever houdt dus geen of minder rekening met het bestaansminimum van de minstverdienende partner. In zoverre strookt het systeem dus ook niet met het derde criterium van het toetsingskader van draagkracht. We kunnen dus concluderen dat het huidige systeem behoorlijk te wensen over laat. Met name wat betreft het tweede en derde vereiste van het toetsingskader.

## 4. Mogelijke stelsels

Zoals blijkt uit het vorige hoofdstuk, is de huidige fiscale wetgeving niet altijd in lijn met het draagkrachtbeginsel. Daarnaast worden twee verschillende draagkrachtbegrippen door elkaar gehanteerd, zoals naar voren kwam in de inleiding. Dit kan ertoe leiden dat de belastingdruk door belastingplichtigen als onrechtvaardig en onevenwichtig wordt gezien. Al enkele jaren wordt er een maatschappelijke discussie gevoerd over een mogelijke belastinghervorming. Dit nieuwe systeem zou opnieuw de focus moeten leggen op het draagkrachtbeginsel en een einde moeten maken aan de onnodige complexiteit. In dit hoofdstuk zullen de drie meest genoemde alternatieven worden besproken en vervolgens worden getoetst aan het draagkrachtbeginsel. Ook zullen de voor- en nadelen kort worden behandeld.

### 4.1 De vlaktaks

Vele commissies hebben onderzoek gedaan naar de vlaktaks en een aantal politieke partijen hebben het idee opgenomen in hun verkiezingsprogramma. De vlaktaks wordt aangedragen als een van de oplossingen om het huidige systeem te versimpelen en in lijn te brengen met het draagkrachtbeginsel. De basisgedachte achter de vlaktaks is een laag uniform tarief in de inkomstenbelasting dat wordt bekostigd door de afschaffing van allerlei tegemoetkomingen, zoals vrijstellingen, aftrekposten en heffingskortingen.<sup>42</sup> Alle inkomensbronnen in box 1 worden dus belast tegen hetzelfde tarief. In tegenstelling tot wat het begrip vlaktaks indiceert, gaat het bij de vlaktaks echter niet alleen om een uniform tarief. Vaak wordt dit uniforme tarief gecombineerd met een algemene heffingskorting. Op deze manier wordt overbelasting van de allerlaagste inkomens voorkomen.

De vraag is nu in hoeverre de vlaktaks aansluit bij het draagkrachtbeginsel. Door velen wordt de progressieve tariefstructuur in de inkomstenbelasting vaak juist geassocieerd met het draagkrachtbeginsel. Een proportioneel tarief wordt daarom vaak tegenstrijdig geacht met het draagkrachtbeginsel, aangezien het niet aansluit bij de theorie van het evenredig nutsoffer. Zoals is uiteengezet in de conclusie van hoofdstuk 2, dient een belastingsysteem enige mate van progressie te kennen. Dit hoeft niet per se te resulteren in een olopend tarief. De algemene heffingskorting, waarmee de vlaktaks in de meeste gevallen wordt gecombineerd zorgt ook voor een toenemende effectieve belastingdruk. Dit komt doordat de belastingdruk over de inkomstentoevoeging telkens hoger is dan de gemiddelde belastingdruk. De effectieve belastingdruk stijgt naarmate het inkomen toeneemt. Dit wordt de Benthamse progressie genoemd.<sup>43</sup> De mate van progressiviteit is afhankelijk van de hoogte van de heffingskorting en het tarief. Deze kwesties vormen echter geen onderdeel van deze scriptie. De werking wordt duidelijker aan de hand van een voorbeeld. Stel een belastingsysteem heeft een vlaktaks van 40% met een algemene heffingskorting van €15.000. Een belastingplichtige met een arbeidsinkomen van €60.000 zal in dit systeem

---

<sup>42</sup> Litjens, J.W.E. & Duinmaijer, C.P. (2010). Een vlaktaks in box 1: één tarief, vele varianten, *Weekblad Fiscaal Recht*.

<sup>43</sup> Van Vroonhoven-Kok, J.N. & Ydema, O.I.M. (2001). Evenredig en rechtvaardig, *Weekblad Fiscaal Recht*.

€18.000<sup>44</sup> belasting betalen, wat neerkomt op een percentage van 30%<sup>45</sup>. Een belastingplichtige met een arbeidsinkomen van €80.000 zal €26.000<sup>46</sup> aan belasting betalen, wat neerkomt op een percentage van 32,50%<sup>47</sup>. Over een arbeidsinkomen van €100.000 zal een belastingplichtige €34.000<sup>48</sup> belasting moeten betalen, oftewel 34%<sup>49</sup>. Het voorbeeld maakt duidelijk dat de gemiddelde belastingdruk stijgt naarmate het inkomen toeneemt. De vlaktaks bevat dus enige mate van progressie, mits gecombineerd met een algemene heffingskorting. Het voorbeeld laat tegelijkertijd zien dat de progressie echter wel zeer licht is. De progressiviteit is dus veel minder sterk dan in het huidige systeem. Al met al voldoet de vlaktaks wel aan het eerste vereiste van het toetsingskader, maar het is met de hakken over de sloot.

Het invoeren van een vlaktaks gecombineerd met een overdraagbare algemene heffingskorting tussen partners zal leiden tot een leefvormneutrale heffing. De arbeidsverdeling binnen het huishouden heeft bij een vlaktaks geen fiscale consequenties. Zowel de partner met het hoge als de partner met het lage inkomen worden belast tegen hetzelfde tarief. Er zal dus geen verschil in belastingdruk meer bestaan tussen alleenverdieners- en tweeverdienersgezinnen in dezelfde situatie. Ook dit gegeven wordt duidelijk aan de hand van een voorbeeld. Stel er geldt een vlaktaks systeem met opnieuw een tarief van 40% en een overdraagbare heffingskorting van €15.000 per persoon. Een gezin waarbij de ene partner €100.000 verdient en de andere partner slechts het huishouden doet, zal evenveel belasting betalen als een gezin waarbij beide partners €50.000 verdienen en de huishoudtaken evenredig worden verdeeld. Beide huishoudens betalen namelijk €28.000<sup>50</sup> aan belasting. Gezinnen met eenzelfde totaalinkomen en dus een gelijke gezinsdraagkracht betalen dus ook een gelijk bedrag aan belasting. De vlaktaks strookt dus volledig op dit punt met het draagkrachtbeginsel zoals is vastgesteld in het toetsingskader. Deze conclusie hangt echter wel sterk af van de mate van overdraagbaarheid van de algemene heffingskorting. Op het moment dat de algemene heffingskorting niet volledig overdraagbaar is tussen beide partners gaat deze conclusie niet op. Op het moment dat de minstverdienende partner onvoldoende inkomen heeft om de algemene heffingskorting te kunnen benutten, zou diens partner het restant moeten kunnen verzilveren. Op die manier zorgt de beschreven progressie van de vlaktaks ook niet voor een verschil in belastingdruk tussen alleenverdieners en tweeverdieners ondanks dat de maatstaf van heffing het individuele inkomen is.

Het systeem van een vlaktaks gecombineerd met een algemene heffingskorting voldoet ook aan het derde vereiste van het draagkrachtbegrip. De algemene heffingskorting voorziet belastingplichtigen namelijk van het bestaansminimum. Belastingheffing vindt in dit systeem pas plaats op het moment dat een belastingplichtige zich kan voorzien in zijn of haar bestaansminimum. Ook deze laatste conclusie is echter onder voorbehoud. De algemene

---

<sup>44</sup>  $(€60.000 - €15.000) \times 40\% = €18.000$

<sup>45</sup>  $(€18.000/€60.000) \times 100\% = 30\%$

<sup>46</sup>  $(€80.000 - €15.000) \times 40\% = €26.000$

<sup>47</sup>  $(€26.000/€80.000) \times 100\% = 32,50\%$

<sup>48</sup>  $(€100.000 - €15.000) \times 40\% = €34.000$

<sup>49</sup>  $(€34.000/€100.000) \times 100\% = 34\%$

<sup>50</sup>  $(€100.000 - 2 \times €15.000) \times 40\% = ((€50.000 - €15.000) \times 40\%) \times 2 = €28.000$

heffingskorting dient dan namelijk wel gelijk te zijn aan het vast te stellen bestaansminimum en overdraagbaar te zijn tussen de partners.

We kunnen concluderen dat de vlaktaks beter aansluit bij het draagkrachtbegrip op het gezinsniveau. Dit systeem houdt namelijk zowel rekening met het eerste, tweede als met het derde vereiste van het toetsingskader. De vlaktaks zorgt er daarnaast voor dat er nog steeds per individu belasting wordt geheven, terwijl het verschil in belastingdruk tussen alleenverdieners en tweeverdieners wordt verkleind. Mogelijk kan de vlaktaks de aanhangers van de individuele- en gezinsbenadering daardoor met elkaar verenigen. Een ander voordeel is dat de vlaktaks zorgt voor een vermindering in de interpersonele tariefarbitrage.<sup>51</sup> Dit betekent dat verschil in inkomensaanbreng tussen partners niet langer een groot effect heeft op de te betalen belasting. Hierdoor wordt het onderscheid tussen gemeenschappelijk en individueel inkomen onnodig. De relatie van dit gegeven met de probleemstelling is dat de discussie tussen het individuele draagkrachtbegrip of het draagkrachtbegrip op gezinsniveau, zoals is beschreven in paragraaf 2.2, wordt opgelost, zo stelt ook Stevens (2010).<sup>52</sup>

## 4.2 Het samenvoegingsstelsel

Het samenvoegingsstelsel is de tegenhanger van het individuele stelsel. Waar bij het individuele stelsel het inkomen van ieder individu als maatstaf van heffing wordt genomen, wordt bij het samenvoegingsstelsel het inkomen van beide partners bij elkaar opgeteld. De inkomens van beide partners worden dus bij elkaar genomen, waarna ze bij één partner worden belast. Dit totale gezinsinkomen zal vervolgens worden belast tegen de tariefschijven. Bij dit stelsel hoeft er dus door beide partners nog maar één gezamenlijke aangifte te worden gedaan. Het leidt dus tot een lastenverlichting en een vereenvoudiging voor zowel de belastingplichtige zelf als voor de Belastingdienst.

Een ander voordeel van het samenvoegingsstelsel is dat er geen toerekening van inkomensbestanddelen meer hoeft plaats te vinden. Het onderscheid tussen gemeenschappelijke en persoonlijke inkomensbestanddelen verdwijnt. Hierdoor wordt de belastingheffing ook gemakkelijker uitvoerbaar. Er hoeft namelijk niet langer te worden gecontroleerd of de gemeenschappelijke inkomensbestanddelen wel toegerekend zijn in lijn met de werkelijkheid. Dit wordt ook geconcludeerd door Stevens (2006), welke stelt: “het onderscheid tussen persoonsgebonden en niet-persoonsgebonden inkomen leidt tot extra uitvoeringsproblemen en kan beter worden afgeschaft”.<sup>53</sup> Dit onderscheid is van belang met betrekking tot het draagkrachtbegrip, omdat het een negatief effect heeft op de leefvormneutraliteit. Het samenvoegingsstelsel kent dit onderscheid dus niet en zorgt daardoor voor een nagenoeg geheel leefvormneutrale belastingheffing. Dit brengt ons bij

---

<sup>51</sup> Bovenberg, A.L. & Stevens, L.G.M. (2010). *Het fiscale stelsel van de toekomst: eenvoud, neutraliteit en draagkracht* (essay). Geraadpleegd van <https://www.rijksoverheid.nl/binaries/.../2010/.../essay-bovenberg-en-stevens.pdf>.

<sup>52</sup> Stevens, L.G.M. (2010). Vereenvoudiging en herstructurering Wet IB 2001, *Weekblad Fiscaal Recht*.

<sup>53</sup> Stevens, L.G.M. (2006). *Afscheidscollege van 8 december 2006*. Geraadpleegd van <https://repub.eur.nl/pub/8171/?noframes=1>

het tweede vereiste van het toetsingskader. Twee identieke gezinnen die slechts verschillen in de inbrengverhouding van het inkomen zullen dezelfde belastingdruk ondervinden. De enige uitzondering hierop is de situatie waarbij een van beide partners niet werkt, zodat geen aanspraak gemaakt kan worden op de arbeidskorting en de inkomensafhankelijke combinatiekorting. Ervan uitgaande dat deze heffingskortingen in dit systeem behouden blijven. Dit geldt alleen bij zeer grote verschillen in de inbrengverhouding tussen de partners. De invloed van de inkomensverdeling tussen beide partners is dus zeer beperkt. Het systeem sluit dus goed aan bij het draagkrachtbeginsel op het gezinsniveau. Het systeem sluit daarnaast ook aan bij het eerste vereiste van het toetsingskader. Het gezamenlijke gezinsinkomen doorloopt namelijk de dan geldende tariefstructuur, welke progressief zal zijn vormgegeven. Gezinnen met een hogere draagkracht in de vorm van een hoger gezinsinkomen zullen dus ook procentueel meer belasting betalen. Deze progressie wordt toegepast op het gezinsinkomen als maatstaf van heffing. Hierdoor doen de problemen die besproken zijn in paragraaf 2.3 zich niet voor. In zoverre sluit het stelsel aan bij het draagkrachtbeginsel. Bij het laatste criterium van het toetsingskader wordt ook aangesloten. De algemene heffingskorting blijft namelijk nog gewoon van kracht bij dit systeem. Doordat het inkomen van beide partners bij elkaar wordt opgeteld, leidt dit niet tot verzilveringsproblemen met betrekking tot de algemene heffingskorting van de minstverdienende partner. Het bestaansminimum van beide partners is dus gewaarborgd en is niet onderhevig aan belastingheffing. Al met al kunnen we dus concluderen dat het samenvoegingsstelsel in lijn is met de vereisten die zijn gesteld in het toetsingskader.

### **4.3 Het splittingsstelsel**

Een andere manier om het verschil in belastingdruk tussen alleenverdieners en tweeverdieners te verkleinen is door het splittingsstelsel in te voeren. Hierbij wordt het inkomen van beide partners bij elkaar opgeteld en vervolgens gelijkmatig over de partners verdeeld. Het arbeidsinkomen wordt dus als het ware een gezamenlijk inkomensbestanddeel. Op deze manier kunnen partners de optimale inkomensverdeling kiezen, zodat zij de heffingskortingen zo goed mogelijk kunnen benutten. Na de verdeling van het inkomen over de partners doorloopt iedere partner afzonderlijk de progressieve belastingtarieven. Dit systeem sluit dus aan bij een belastingheffing met als subject het individu. De belastingheffing vindt namelijk nog steeds op het niveau van het individu plaats. Ook Bakker (1991) stelde dat het splittingsstelsel “het ultieme logische uitvloeisel is van de individualiseringsgedachte”.<sup>54</sup> Dezelfde systematiek wordt reeds toegepast in Duitsland. Echtgenoten kunnen daar kiezen tussen een individuele heffing of een gezamenlijke heffing, waarbij alle inkomsten bij elkaar worden opgeteld en vervolgens 50/50 worden verdeeld. De inkomens van beide partners worden bij elkaar opgeteld en vervolgens in tweeën gesplitst, waarna de tariefschijven worden doorlopen. Het systeem maakt net als het samenvoegingsstelsel een einde aan het onderscheid tussen persoonsgebonden en gemeenschappelijk inkomensbestanddelen. Dit onderscheid is ook vrij curieus. Uit de jurisprudentie blijkt dat het leidt tot complexiteit, rechtsonzekerheid en uiteindelijk

---

<sup>54</sup> Bakker, C.P.A. (1991). Nogmaals: De oortse tariefgroepen en het splittingsstelsel, *Weekblad Fiscaal Recht*, blz. 4.

arbitraire wetwijzigingen.<sup>55</sup> Ook Stevens stelt dat dit onderscheid een versturende werking heeft op de leefvormneutrale belastingheffing. Daarnaast stelt hij dat er geen principiële verschil is tussen de inkomenscategorieën die dit verschil in behandeling rechtvaardigt.

Opnieuw lopen we het toetsingskader uit hoofdstuk 2 door om het splitsingsstelsel te toetsen aan het draagkrachtbeginsel. Zoals is beschreven, wordt het totale gezinsinkomen bij elkaar opgeteld en vervolgens verdeeld over beide partners, waarna het bij iedere partner afzonderlijk de tariefstructuur doorloopt. Deze tariefstructuur bepaalt grotendeels dus ook de progressie in het systeem. Bij de meeste varianten besproken in de literatuur wordt een progressieve tariefstructuur behouden, waardoor de gemiddelde belastingdruk toeneemt naarmate het inkomen stijgt. Deze progressie is echter wel minder steil dan in de huidige systematiek. Het totaalinkomen wordt nu namelijk gesplitst tussen beide partners. Hierdoor zal een kleiner gedeelte van het inkomen terecht komen in de hogere belastingschijven. Al met al kent het splitsingsstelsel progressiviteit en voldoet het stelsel dus aan het eerste vereiste van het toetsingskader.

Daarnaast wordt het verschil in belastingdruk tussen alleenverdieners en tweeverdieners verkleind, gezien het feit dat het arbeidsinkomen vrij toerekenbaar is tussen partners. Partners kunnen met dit systeem de fiscaal voordeligste verdeling kiezen, ongeacht of beide partners werken. De verdeling kan zo gekozen worden dat beide partners volledig gebruik kunnen maken van de heffingskortingen. Hierdoor is de overdraagbaarheid van heffingskortingen ook niet langer relevant. Om gebruik te kunnen maken van alle heffingskortingen dienen de partners, echter nog wel te voldoen aan de gestelde voorwaarden voor de betreffende heffingskortingen, mits ze niet worden geherdefinieerd. Ook dit systeem laat dus enige verschillen in belastingdruk tussen alleenverdieners en tweeverdieners toe, bijvoorbeeld bij een 100/0-aanbrengverhouding. De niet-werkende partner kan dan namelijk geen gebruik maken van onder andere de arbeidskorting. Hierbij is wel aangenomen dat dezelfde heffingskortingen van toepassing zijn als in het huidige systeem. Desalniettemin geldt deze situatie alleen bij uiterste aanbrengverhoudingen, zoals ook was vastgesteld bij het samenvoegingsstelsel. Het probleem kan gemakkelijk worden opgelost door de voorwaarden van heffingskortingen te herdefiniëren. De belastingdruk is dus niet langer zeer sterk afhankelijk van de rolverdeling binnen het gezin. Het systeem staat hierdoor overwegend neutraal tegenover de taakverdeling binnen het gezin. Het totaalinkomen van het gezin wordt in dit systeem gehanteerd als de maatstaf van draagkracht. Deze heffingssystematiek sluit dus aan bij het draagkrachtbeginsel op het niveau van het gezin, zoals dit reeds is toegepast op onder andere de eigen woning en het inkomen uit sparen en beleggen. De algemene heffingskorting blijft daarnaast gewoon nog in werking. Hierdoor wordt ook voldaan aan het laatste vereiste van het toetsingskader. De algemene heffingskorting voorziet belastingplichtige namelijk in het bestaansminimum. Deze heffingskorting kan optimaal worden benut door het totale gezinsinkomen optimaal over beide partners te verdelen.

Ook het splitsingsstelsel voldoet dus aan de vereisten gesteld in het toetsingskader. Belastingplichtigen met een hoger inkomen worden namelijk zwaarder belast. Daarnaast

---

<sup>55</sup> Stevens, L.G.M. (2011). Fiscaal totaalinkomen en draagkrachtbeginsel anno 2011, *Weekblad Fiscaal Recht*, 1168-1176.

wordt het verschil tussen alleenverdieners en tweeverdieners verkleint. Het verschil verdwijnt echter niet geheel. Indien een gezin een 100/0- aanbrengverhouding hanteert, heeft de minstverdienende partner namelijk geen recht op bijvoorbeeld de arbeidskorting. Hierdoor zal er alsnog een verschil bestaan in de belastingdruk tussen twee identieke gezinnen met als enige verschil de inkomensverhouding. Dit verschil is echter wel vele malen kleiner dan het verschil in belastingdruk tussen alleenverdieners en tweeverdieners in de huidige systematiek. Ten slotte behoudt het systeem de algemene heffingskorting waardoor het bestaansminimum wordt gegarandeerd. Het splitsingsstelsel voldoet dus aan de gestelde vereisten van het toetsingskader.



## 5. Conclusie

In de inleiding werden deskundigen aangehaald, die spraken over een disbalans in de belastingheffing en een belastingheffing welke tegenstrijdig is met het draagkrachtbeginsel. We hebben gezien dat dit draagkrachtbeginsel in de inkomstenbelasting vaak wordt vertaald in abstracte zin. Hierbij wordt vooral gekeken naar objectief meetbare factoren, waarbij het inkomen als belangrijkste factor wordt gebruikt. Volgens het draagkrachtbeginsel zou het te betalen bedrag aan belasting ieders genot uiteindelijk evenredig moeten doen verlagen, aldus de grensnuttheorie van Cohen Stuart (1889).<sup>56</sup> Aangezien nutscurven voor iedere persoon anders zijn en dus niet zijn te veralgemeniseren, volgt de progressie van belastingheffing niet standaard uit deze theorie. Van Praag en Kapteyn (1973) toonde echter wel aan dat een marginale toename in inkomen leidt tot een lagere marginale toename in nut bij een hoger inkomensniveau.<sup>57</sup> Hieruit hebben we afgeleid dat enige mate van progressie in het belastingsysteem het meest in lijn lijkt te zijn met het draagkrachtbegrip. Dit vormde het eerste vereiste van het toetsingskader. Bij het tweede vereiste werd gekeken naar het verschil in belastingdruk tussen alleenverdieners en tweeverdieners. Dit vormt een belangrijk onderdeel van het draagkrachtbegrip. We hebben namelijk geconcludeerd dat de draagkracht op het niveau van het gezin de beste indicator is van de werkelijke draagkracht. Het gezin ontleent namelijk draagkracht aan het inkomen van beide partners. Twee identieke gezinnen met als enige verschil de arbeidsverdeling binnen het gezin zullen een gelijke draagkracht kennen. Deze gezinnen zullen dus ook op gelijke manier dienen te worden belast. Het laatste vereiste van het toetsingskader had betrekking op het bestaansminimum. Cohen Stuart (1889) stelde namelijk dat er pas sprake kon zijn van draagkracht op het moment dat een belastingplichtige zich in zijn bestaansminimum kon voorzien. Een belastingsysteem naar draagkracht dient hier dus op de een of andere manier rekening mee te houden.

Aan de hand van dit toetsingskader is geprobeerd een antwoord te vinden op de onderzoeksvraag: In hoeverre is de huidige Wet Inkomstenbelasting 2001 in lijn met het draagkrachtbeginsel en welke alternatieven kunnen deze eventuele strijdigheden met het draagkrachtbeginsel verhelpen? Zowel het huidige systeem als de drie besproken alternatieven zullen nogmaals kort worden doorgesproken. Hierbij wordt een ordinale score bepaald, welke aangeeft hoe goed de verschillende stelsels aan de vereiste van het toetsingskader voldoen. In hoofdstuk 3 hebben we gezien dat het huidige systeem hierbij steken laat vallen. Het systeem voldoet redelijk aan het eerste vereiste van progressiviteit. Veel heffingskortingen nemen namelijk af naarmate het inkomen stijgt. De heffingskortingen hebben daarnaast veelal slechts betrekking op de onderste tariefschijven, waardoor de marginale belastingdruk toeneemt naarmate het inkomen stijgt. Daarnaast heeft de Wet Inkomstenbelasting 2001 een progressieve tariefstructuur. Dit sluit dus ook aan bij het eerste vereiste van het toetsingskader. Al met al scoort het huidige systeem dus redelijk op het eerste vereiste van progressiviteit, vandaar de score +. De progressieve tariefstructuur gecombineerd met het feit dat Wet Inkomstenbelasting 2001 het individuele inkomen als maatstaf van heffing hanteert, zorgt tegelijkertijd wel voor een strijdigheid met het tweede

---

<sup>56</sup> Cohen Stuart, A.J. (1889). *Bijdrage tot de theorie der progressieve inkomstenbelasting*. 's Gravenhage: Martinus Nijhoff.

<sup>57</sup> Van Praag, B.M.S. & Kapteyn, A. (1973). Wat is ons inkomen ons waard? *E.S.B.*

vereiste. De progressie zorgt namelijk voor een groot verschil in belastingdruk tussen eenverdieners en tweeverdieners. Daarnaast bleek de minstverdienende partner vaak een te laag inkomen te hebben om de verschillende heffingskortingen te kunnen verzilveren. Bij een 100/0- aanbrenghverhouding speelt verder nog mee dat de niet-kostwinner geen recht heeft op de heffingskorting, zoals bij de arbeidskorting en de inkomensafhankelijke combinatiekorting. Dit alles vergroot het verschil in belastingdruk tussen alleenverdieners en tweeverdieners. Zoals Caminada en Stevens (2017) al stelde, bemoeit de wetgever zich dus inderdaad met de verdeling van zorg- en werktaken tussen partners onder andere door middel van heffingskortingen.<sup>58</sup> Het tweede vereiste van het toetsingskader wordt dus op verschillende manieren geschonden in de Wet Inkomstenbelasting 2001. Dit is dus ook de reden voor een score van - - op het tweede vereiste. Ook de implementatie van het laatste vereiste van het bestaansminimum in de fiscale wetgeving laat te wensen over. Dit komt voort uit het feit dat in de huidige fiscale wetgeving de algemene heffingskorting kan afnemen tot nihil, wanneer het inkomen hoog genoeg is. Hoewel dit slechts een uitvoeringsprobleem betreft, zorgt dit element er wel voor dat er op dit moment niet aan het bestaansminimum vereiste wordt voldaan. Daarnaast heeft de beperking van de overdraagbaarheid van de algemene heffingskorting tussen partners het gevolg dat er geen rekening meer wordt gehouden met het bestaansminimum van de minstverdienende partner. Ook op het derde vereiste scoort de huidige wetgeving dus onvoldoende met een score van -. Het huidige fiscale systeem blijkt dus op twee van de drie vereisten van draagkracht te falen.

Het eerste gedeelte van de onderzoeksvraag is hiermee beantwoord. Resteert de vraag of er alternatieven zijn beter presteren op de vereisten van het draagkrachtbeginsel. We zoeken dus een antwoord op de deelvraag: Wat zijn de alternatieven op het huidige systeem om de eventuele strijdigheden met het draagkrachtbeginsel te verhelpen en hoe verhouden deze alternatieven zich tot ditzelfde beginsel? De vlaktaks is het eerste alternatief dat in deze scriptie is onderzocht. Hierbij werd het inkomen bij iedereen individueel belast tegen een proportioneel tarief, waarbij een gedeelte van het inkomen werd ontzien door middel van een algemene heffingskorting. We hebben gezien dat de vlaktaks ondanks het uniforme tarief toch enige mate van progressiviteit kent. De algemene heffingskorting zorgt namelijk voor een toenemende effectieve belastingdruk. De marginale belastingdruk is namelijk telkens hoger dan de gemiddelde belastingdruk. Dit wordt de Benthamse progressie genoemd. De mate van progressiviteit wordt dus bepaald door de omvang van de algemene heffingskorting en de hoogte van het uniforme tarief. Desalniettemin hebben we geconcludeerd dat de vlaktaks veel minder progressief is dan het huidige systeem. Dit wordt natuurlijk veroorzaakt door het proportionele tarief. Uiteindelijk zorgt de heffingskorting toch nog voor enige progressiviteit. Aan het eerste vereiste wordt daardoor net voldaan. Dit resulteert in een score van 0 op het eerste vereiste, wat staat voor neutraal. De vlaktaks voldoet beter aan het tweede vereiste van draagkracht. Het verschil in belastingdruk tussen alleenverdieners en tweeverdieners verdwijnt namelijk. Een belangrijke oorzaak hiervan is dan de vlaktaks gepaard gaat met een eliminatie van de meeste tegemoetkomingen, zoals

---

<sup>58</sup> Caminada, K. & Stevens, L.G.M. (2017). Instrumenteel fiscaal beleid: oorzaak van complexiteit en scheefgroei, *Weekblad Fiscaal Recht*, blz. 21.

vrijstellingen en heffingskortingen.<sup>59</sup> Hierdoor zijn er niet langer verzilveringsproblemen bij de minstverdienende partner. Een ander oorzaak is de toepassing van de algemene heffingskorting. Wanneer de algemene heffingskorting overdraagbaar is tussen beide partners zal dit niet leiden tot verschillen in belastingdruk tussen alleenverdieners en tweeverdieners. Aangezien het verschil in belastingdruk tussen alleenverdieners en tweeverdieners vrijwel geheel verdwijnt, scoort de vlaktaks ++ op het tweede vereiste. De overdraagbaarheid van de algemene heffingskorting tussen beide partners is tegelijkertijd ook belangrijk voor het derde vereiste van het draagkrachtbeginsel. Wanneer de algemene heffingskorting overdraagbaar is tussen beide partners zal het systeem het bestaansminimum van beide partners ontzien van heffing. Het systeem van de vlaktaks voldoet dus perfect aan het tweede en derde vereiste van het toetsingskader. Het systeem lijkt daarmee goed in lijn met het draagkrachtbeginsel. Ook op het laatste vereiste scoort de vlaktaks dus ++.

Het tweede alternatief dat is getoetst aan het draagkrachtbeginsel is het samenvoegingsstelsel. Hierbij worden de inkomens van beide partners bij elkaar opgeteld, waarna de tariefschijven worden doorlopen. Hierdoor hoeft er slechts eenmalig belasting te worden geheven per gezin in plaats van per individu. Bij het samenvoegingsstelsel worden de progressieve tariefschijven behouden. Hierdoor wordt voldaan aan het eerste vereiste van het toetsingskader. Ook dit stelsel scoort dus een +. Aan het tweede vereiste wordt behoorlijk voldaan. De maatstaf van heffing is namelijk niet meer het individuele inkomen, maar het gezinsinkomen. De aanbrengverhouding van het inkomen binnen het gezin is dus niet langer relevant voor de belastingdruk. Het kan echter wel zo zijn dat van bepaalde heffingskortingen geen gebruik kan worden gemaakt, indien dezelfde heffingskortingen van toepassing blijven. Dit doet zich namelijk voor, wanneer een van de partners niet werkt. Hierdoor kan het zijn dat hij of zij geen recht heeft op bepaalde heffingskortingen, zoals de arbeidskorting en de inkomensafhankelijke combinatiekorting. Dit doet zich eigenlijk alleen voor in hele scheve inbrengverhoudingen tussen partners, zoals 100/0. Al met al kunnen we concluderen dat het samenvoegingsstelsel het verschil in belastingdruk tussen alleenverdieners en tweeverdieners sterk verkleind in vergelijking met het huidige systeem. Vandaar dat dit systeem een + scoort voor dit vereiste. Het systeem kent daarnaast nauwelijks of geen verzilveringsproblemen met betrekking tot de algemene heffingskorting, welke toeziet op het waarborgen van het bestaansminimum. Doordat het inkomen van beide partners bij elkaar wordt opgeteld, kan de heffingskorting van zowel de kostwinner als van de minstverdienende partner worden benut. Het systeem betreft de bestaansminima van beide belastingplichtige dus niet in de belastingheffing. Het samenvoegingsstelsel voldoet dus perfect aan dit laatste vereiste en heeft daarom een score van ++ voor het vereiste van bestaansminimum.

De laatste variant die we hebben besproken is het splitsingsstelsel. Hierbij wordt het inkomen van beide partners bij elkaar opgeteld en vervolgens verdeeld over beide partners. Het arbeidsinkomen is dus min of meer een gezamenlijk inkomensbestanddeel dat bij de belastingplichtige individueel wordt belast. Wanneer het gezinsinkomen over beide partners is verdeeld, worden de tariefschijven doorlopen en wordt de belasting per individu bepaald.

---

<sup>59</sup> Litjens, J.W.E. & Duinmaijer, C.P. (2010). Een vlaktaks in box 1: één tarief, vele varianten, *Weekblad Fiscaal Recht*.

De tariefschijven die worden gehanteerd kennen progressiviteit. Ook dit systeem voldoet dus aan het eerste vereiste van het toetsingskader en scoort dus een +. Doordat het inkomen over beide partners kan worden verdeeld, zorgt het systeem ervoor dat heffingskortingen optimaal kunnen worden benut. Hierdoor zijn er dus nauwelijks verzilveringsproblemen. Op het moment dat een van de partners niet werkt of geen inkomen heeft kan het echter wel voorkomen dat hij geen recht heeft op bepaalde heffingskortingen. Hierdoor kunnen er alsnog verschillen ontstaan in belastingdruk tussen alleenverdieners en tweeverdieners. Dit doet zich alleen voor wanneer de heffingskortingen van het huidige systeem worden behouden. Ditzelfde probleem deed zich voor bij het samenvoegingsstelsel. Desondanks kunnen we concluderen dat ook aan het tweede vereisten grotendeels wordt voldaan. De score van het splitsingsstelsel op dit vereiste is dus gelijk aan de score van het samenvoegingsstelsel. Daarnaast blijft de algemene heffingskorting nog steeds van toepassing, waardoor ook het bestaansminimum van beide partners wordt gewaarborgd. Doordat het inkomen tussen beide partners kan worden opgedeeld, zijn er ook geen verzilveringsproblemen voor wat betreft de algemene heffingskorting. Het bestaansminimum van beide partners blijft dus hoe dan ook gewaarborgd. De score die hierbij hoort is ++. Alles bij elkaar genomen voldoet het splitsingsstelsel dus aan alle gestelde eisen van het toetsingskader.

	<b>Progressiviteit</b>	<b>Verschil belastingdruk tussen alleen- en tweeverdieners</b>	<b>Bestaansminimum</b>
<b>Wet Inkomstenbelasting 2001</b>	+	--	-
<b>Vlaktaks</b>	0	++	++
<b>Samenvoegingsstelsel</b>	+	+	++
<b>Splitsingsstelsel</b>	+	+	++

De uiteindelijke uitslag laat zien dat alle drie de besproken varianten een oplossing vormen voor de besproken tekortkomingen van het huidige fiscale systeem omtrent de tegenstrijdigheden met het draagkrachtbeginsel. De mate van progressiviteit varieert tussen de drie varianten en is daarnaast afhankelijk van de gekozen tarieven en de hoogte van de heffingskortingen. Zoals aangegeven is het niet mogelijk deze tarieven in dit opzicht te vergelijken door middel van een objectief criterium, waarin de mate van progressiviteit wordt getoetst aan het draagkrachtbeginsel. Dit is ook de reden dat alle varianten een voldoende scoren slechts vanwege het feit dat er enige progressie aanwezig is. Bij de vlaktaks is de progressie erg licht, waardoor dit stelsel een neutraal scoort. De vlaktaks voldoet daarnaast het beste aan het tweede criterium. Het zorgt er namelijk voor dat de belastingdruk voor alleenverdieners en tweeverdieners identiek is. Hiervoor is wel vereist dat de algemene heffingskorting overdraagbaar is tussen beide partners. Zowel het samenvoegingsstelsel als het splitsingsstelsel, lijken dit criterium ook grotendeels in acht te nemen. Verzilveringsproblemen doen zich namelijk nauwelijks voor, doordat het inkomen bij elkaar wordt gevoegd dan wel tussen beide partners wordt verdeeld. Het kan desalniettemin wel zo zijn dat de niet-werkende partner geen recht heeft op bepaalde heffingskortingen, zoals de arbeidskorting of de inkomensafhankelijke combinatiekorting. Hiervan is alleen

sprake indien dezelfde heffingskortingen worden behouden als in het huidige systeem. Hierdoor zullen er dan alsnog verschillen ontstaan in de belastingdruk tussen alleenverdieners en tweeverdieners. Hieruit volgt dus ook de iets lager score op dit punt in vergelijking met de vlaktaks. Toch kunnen we concluderen dat beide varianten goed voldoen aan het tweede criterium. Voor wat betreft het laatste criterium van bestaansminimum voldoen alle drie de varianten. Zowel de vlaktaks, het samenvoegingsstelsel als het splitsingsstelsel behouden de algemene heffingskorting om het bestaansminimum van een belastingplichtige van belastingheffing te ontzien. Ook treden er geen verzilveringsproblemen op bij de varianten, doordat ofwel het inkomen wordt samengenomen, of het inkomen over beide partners wordt verdeeld dan wel de algemene heffingskorting overdraagbaar is tussen de partners. Het is lastig een definitieve winnaar aan te wijzen van de besproken varianten. Dit komt met name doordat er geen concrete getallen te binden zijn aan de mate, waarin de progressiviteit in lijn is met het draagkrachtbeginsel. Dit blijft een onderwerp dat openstaat voor discussie en interpretatie. Wanneer we naar de andere twee vereisten kijken, kunnen we echter wel concluderen dat de vlaktaks hieraan het best voldoet. Dat neemt niet weg dat de wetgever ook zal moeten kijken naar andere gevolgen van een mogelijke systeemwisseling, zoals de budgettaire gevolgen of de gevolgen voor wat betreft arbeidsmarkt. Deze effecten zullen verder moeten worden onderzocht. Deze scriptie laat in ieder geval zien dat alle drie de varianten meer in lijn zijn met het draagkrachtbeginsel dan het huidige systeem. De bal ligt nu bij de wetgever om de verdere implicaties van de varianten te onderzoeken en een mogelijke belastinghervorming tot stand te brengen. Want een ding is zeker: de wetgever is het draagkrachtbeginsel uit het oog verloren.

## 6. Literatuurlijst

- Bakker, C.P.A. (1991). Nogmaals: De oortse tariefgroepen en het splittingsstelsel, *Weekblad Fiscaal Recht*.
- Bovenberg, A.L. & Stevens, L.G.M. (2010). *Het fiscale stelsel van de toekomst: eenvoud, neutraliteit en draagkracht* (essay). Geraadpleegd van <https://www.rijksoverheid.nl/binaries/.../2010/.../essay-bovenberg-en-stevens.pdf>.
- Caminada, K. & Stevens, L.G.M. (2017). Instrumenteel fiscaal beleid: oorzaak van complexiteit en scheefgroei, *Weekblad Fiscaal Recht*.
- Cohen Stuart, A.J. (1889). *Bijdrage tot de theorie der progressieve inkomstenbelasting*. 's Gravenhage: Martinus Nijhoff.
- Dijsselbloem, J.R.V.A. & Van Rijn, M.J. (2017, 13 juni). Invulling moties Schalk c.s. [Kamerbrief].
- Grapperhaus, F.H.M. (1970). Spanningen bij inkomstenbelasting, *Weekblad Fiscaal Recht*.
- Gribnau, J.L.M. (1997). Grenzen aan instrumentalisering, *Weekblad Fiscaal Recht*.
- Heithuis, E.J.W., Kavelaars, P. & Schuver, B.F. (2015), *Inkomstenbelasting*. Deventer: Kluwer.
- Hoge Raad. (2007, 16 november). nr. 43 084, [www.rechtspraak.nl/ljn.asp?ljn=AY9475](http://www.rechtspraak.nl/ljn.asp?ljn=AY9475).
- Kamerstukken I, 2016-2017, 34 550, nr. X.
- Kamerstukken II 2003-2004, 29 200XV, nr. 12, blz. 5.
- Kamerstukken Belastingplan 2016, 34302 G Memorie van Antwoord.
- Kok, L. (2017, 23 juni). De formatieworsteling in zes rondes, *Brabants Dagblad*.
- Litjens, J.W.E. & Duijnmaier, C.P. (2010). Een vlaktaks in box 1: één tarief, vele varianten, *Weekblad Fiscaal Recht*.
- Rijkers, A.C. (2001). Een proportioneel inkomstenbelastingtarief in de 21<sup>e</sup> eeuw, *FED*.
- Stellinga, M. (2016, 1 december). NRC checkt: 'Eenverdiener betaalt tot zes keer meer belasting', *NRC Handelsblad*. Geraadpleegd op 15 april 2017, van <https://www.nrc.nl/nieuws/2016/12/01/eenverdiener-betaalt-tot-zes-keer-meer-belasting-5610856-a1534578>.
- Stevens, L.G.M. (1980). *Belasting naar draagkracht*. Deventer: Kluwer.

- Stevens, L.G.M. (2006). *Afscheidscollege van 8 december 2006*. Geraadpleegd van <https://repub.eur.nl/pub/8171/?noframes=1>.
- Stevens, L.G.M. (2009). *Elementair belastingrecht*. Deventer: Kluwer.
- Stevens, L.G.M. (2010). Vereenvoudiging en herstructurering Wet IB 2001, *Weekblad Fiscaal Recht*.
- Stevens, L.G.M. (2011). Fiscaal totaalinkomen en draagkrachtbeginsel anno 2011, *Weekblad Fiscaal Recht*.
- Stevens, L.G.M. & Lejour, A.M. (2016). *Geloofwaardig belasting heffen*. Deventer: Wolters Kluwer.
- Ten Broeke, M. (2016). Fiscalist Leo Stevens: Dit belastingstelsel is ongeloofwaardig, *Reformatorisch Dagblad*.
- Teunissen, J.M.H.F. (2010). Vrijheid, gelijkheid en belastingen, *Weekblad Fiscaal Recht*.
- Van der Linden, P.W.A.C. (1887). *Leerboek der Financiën*. 's Gravenhage.
- Van Eijck, S.R.A (2005). *Het vermogen te dragen*. Deventer: Kluwer.
- Van Praag, B.M.S. & Kapteyn, A. (1973). Wat is ons inkomen ons waard?, *E.S.B.*
- Van Vroonhoven-Kok, J.N. & Ydema, O.I.M. (2001). Evenredig en rechtvaardig, *Weekblad Fiscaal Recht*.
- Ydema, O.I.M. (2005). Het dilemma van progressieve inkomstenbelasting, *Weekblad Fiscaal Recht*.